3 maja 2021

Wiwat 3 Maj! – 230 rocznica uchwalenia Konstytucji 3-go Maja

230 lat temu, 3 maja 1791 roku na Sejmie Czteroletnim została uchwalona Ustawa Rządowa z dnia 3 maja zwana Konstytucją 3 maja. Była to pierwsza w Europie i druga na Świecie po amerykańskiej z 1787 roku spisana konstytucja.

Konstytucja 3 maja miała zreformować Nasz kraj, który w wyniku panującego ustroju opartego na wolnej elekcji, *Liberum Veto* i słabości władzy wykonawczej chylił się ku upadkowi. Prywata i dbanie o własne interesy części magnaterii sprawiała, że z biegiem lat Nasz kraj coraz bardziej tracił suwerenność na rzecz Rosji Carskiej. Od czasów panowania dynastii saskiej staliśmy się protektorem Rosji, która miała wieczyście gwarantować nam wolność i bezpieczeństwo. Niestety pod pięknie brzmiącą frazeologią kryły się brutalna dominacja polityczna i chaos.

I rozbiór Polski spowodował przełom w myśleniu o reformach państwa. Sejm rozbiorowy oprócz wydania zgody na rozbiór, stworzył Komisję Edukacji Narodowej. Ta i inne inicjatywy początków panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, jak Szkołą Rycerska, stanowiły podstawę starań o odzyskanie przez Rzeczpospolitą suwerenności. Niestety na żądanie Rosji sejm rozbiorowy stworzył Radę Nieustającą, której celem miało być ograniczenie władzy królewskiej i planów głębokich reform.

Wybuch wojny rosyjsko-tureckiej i dołączenie do niej Austrii dawał szansę królowi Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu na wzmocnienie swojej władzy i uniezależnienie się od Carycy Katarzyny II. Zwołany w 1788 roku Sejm miał zatwierdzić sojusz polsko-rosyjski i włączenie się do wojny z Turcją. Tymczasem wśród zgromadzonej na Sejmie szlachty zapanowało pragnienie zerwania związków z Rosją. Pierwszym krokiem była likwidacja Rady Nieustającej. Skonfederowany Sejm, w którym niemożliwe było zastosowanie *liberum veto*, rozpoczął realizację reform.

Przedstawiciele obozu reform od grudnia 1790 roku spotykali się potajemnie i zastanawiali się nad kształtem reform, m.in. analizując pierwszą na świecie konstytucję amerykańską, a także prace francuskiego Zgromadzenia Narodowego. W tajnych spotkaniach brali udział Stanisław Małachowski, Hugo Kołłątaj, Julian Ursyn Niemcewicz, Ignacy Potocki i Tadeusz Matuszewicz. Z czasem ich grono sięgnęło 60 osób cieszących się wsparciem króla.

Przegłosowanie ustawy zmieniającej ustrój zaplanowano na czas tuż po Wielkanocy, gdy większość posłów miała przebywać wciąż w swoich oddalonych często o setki kilometrów dworach. 2 maja 1791

roku w Pałacu Radziwiłłowskim odczytano projekt konstytucji. Przeciwnicy reform tego samego dnia **obradowali w domu ambasadora Rosji.**

Rankiem 3 maja 1791 roku na Zamku Królewskim w Warszawie otwarto obrady sejmowe. Miejsce obrad było strzeżone przez wojsko dowodzone przez księcia Józefa Poniatowskiego. Po rozpoczęciu obrad odczytano odpowiednio dobrane depesze dyplomatyczne wskazujące, że Polsce grozi kolejny rozbiór. Ignacy Potocki zwrócił się do króla Stanisława Augusta Poniatowskiego z prośbą: ***,,abyś nam odkrył widoki swoje ku ratowaniu ojczyzny"***, na co Poniatowski odparł, że jest to uchwalenie wielkiej reformy. Natychmiast przegłosowano uchwalenie Ustawy Rządowej, a król zaprzysiągł Konstytucję: ***,,Przysięgłem Bogu, żałować tego nie będę"***.

Przed Zamkiem Królewskim gromadził się tłum, który owacyjnie przyjął przegłosowanie ustawy zasadniczej.

Konstytucja 3 Maja wprowadziła trójpodział władzy. Naczelnym organem władzy pozostał Sejm, któremu zapewniono pełnię władzy ustawodawczej, prawo stanowienia budżetu i podatków oraz daleko idącą kontrolę rządu. Równocześnie zmniejszono rolę Senatu. Zniesiono liberum veto, zakazano konfederacji. Zniesiono wolną elekcję a wprowadzono zasadę dziedziczenia tronu. Wzmocnione zostały rząd i administracja.

Najwyższy organ władzy wykonawczej stanowiła Straż Praw czyli Rada Ministrów którą tworzyli król jako jej przewodniczący, szef rządu, prymas i pięciu ministrów (policji, pieczęci, interesów zagranicznych, wojny i skarbu), a także bez prawa głosu następca tronu i marszałek Sejmu. Król powoływał ministrów do Straży Praw z pośród wszystkich 16 ministrów w czasie obrad Sejmu. Sejm mógł od razu wyrazić wobec ministra wotum nieufności, mógł również zażądać dymisji ministra większością dwóch trzecich głosów obu izb. Był to pierwszy na świecie ustawowy system rządów parlamentarnych. Akty królewskie wydawane były po dyskusji w Straży Praw i wymagały podpisu jednego z ministrów.

Konstytucja 3 Maja osłabiła pozycję magnaterii, a mieszczaństwu umożliwiła nobilitację m.in. z tytułu nabycia majątków ziemskich i zasług dla kraju. Ogółowi mieszczan w miastach królewskich zapewniono wolności osobiste i prawo sprawowania urzędów.

W maju 1792 roku na kresach Rzeczypospolitej, w miasteczku Targowica zbierali się magnaci, którzy przy wsparciu Katarzyny II dążyli do obalenia nowego ustroju. Kilka miesięcy później przejęli władzę, unieważniając większość ustaw Sejmu Wielkiego.

Trzy lata później Polska zniknęła z mapy świata, nigdy nie zniknęła z serc i umysłów Polaków, którzy niekiedy za pamięć ponosili najwyższą cenę. Konstytucja 3 Maja dla żyjących pod zaborami stała się mitem.

3 maja 2021 roku obchodzimy 230 rocznicę tamtych wydarzeń.

W dniu dzisiejszym o godzinie 9:00 hymnami Polski i Litwy otwarto uroczyste posiedzenie Izb Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Sejmu Republiki Litewskiej, podczas którego głos zabrali prezydent Andrzej Duda i prezydent Gitanas Nauseda.

W głównych uroczystościach Państwowych udział wzięli prezydenci pięciu krajów, które kiedyś wchodziły w skład Rzeczypospolitej Polskiej. W uroczystościach udział wzięli prezydenci Polski, Litwy, Łotwy, Estonii i Ukrainy, którzy przyjęli okolicznościową deklarację.

„My, Prezydenci – Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Estońskiej, Ukrainy, Republiki Łotewskiej i Republiki Litewskiej – spotykamy się dziś w Warszawie, aby wspólnie uczcić

230. rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja. (...) Solidarność narodów, szczególnie przy obecnych zagrożeniach dla bezpieczeństwa, jest jednym z kamieni węgielnych pokoju, stabilności, rozwoju, dobrobytu i odporności.(...) Pomni dziejowych doświadczeń, dumni z osiągnięć naszej współczesnej współpracy w regionie, świadomi wyzwań – z nadzieją patrzymy w przyszłość"